

Izvještaj
o stanju ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina
u Republici Hrvatskoj
za 2005. godinu

1. Uvod

Pozitivni pomaci u stanju ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2005. godini najviše se očituju u povećanom broju žrtava diskriminacije i nasilja koje se odlučuju obratiti se nevladinim organizacijama za pomoć, te u aktivnom djelovanju udruga, vezano za implementaciju postojećeg zakonodavstva.

Najozbiljnije kršenje ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina, očitovalo se u postupanju policijskih službenika lokalnih policijskih postaja prilikom prijavljivanja nasilja prema osobama homoseksualne orijentacije, te prilikom organizacije ovogodišnje manifestacije Zagreb Pride.

Također, u protekloj se godini nastavilo i kršenje ljudskih prava djece u okviru odgojno–obrazovnog procesa, u kojemu ne postoji seksualna edukacija niti edukacija o rodnoj ravnopravnosti, a školski su udžbenici prepuni diskriminativnih obrazaca i stereotipa, koji su u izravnoj suprotnosti s obvezom RH kao potpisnice Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena.

2. Zakonodavstvo

Prijedlog nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2008. godine

U siječnju 2005. godine Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske izradio je i uputio u Sabor Prijedlog nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2008. godine. U poglavlju pod nazivom "Prioritetna područja zaštite ljudskih prava" koji je upućen Saboru nije bila navedena zaštita prava seksualnih manjina. Nakon što je Pravni tim Iskoraka i Kontre ukazao na taj propust na sjednici Saborskog odbora za ravnopravnost spolova, Odbor je dao sljedeću preporuku: "U poglavlju pod nazivom Suzbijanje rasne i druge diskriminacije u ciljeve je nužno uvrstiti i zabranu diskriminacije prema osobama različite seksualne orijentacije". Predstojnik Ureda za ljudska prava Vlade RH podržao je naše primjedbe i u prijedlog je uvrštena i zaštita prava seksualnih manjina.

Prijedlog zakona o medicinski pomognutoj oplodnji

U listopadu 2004. godine Vlada RH uputila je u Sabor prijedlog Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji. Navedeni prijedlog Zakona diskriminirao je žene s obzirom na njihov bračni status. Zakon o ravnopravnosti spolova jamči zaštitu žena od diskriminacije u svim sferama života, pa tako i glede reproduktivnih prava, a osobito s obzirom na njihov bračni i obiteljski status. Smatramo da je kod izrade prijedloga zakona došlo do propusta, jer nije bio usklađen s hrvatskim zakonodavstvom, posebice sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, te međunarodnim pravnim normama. U javnoj raspravi vezano za prijedlog zakona moglo se čuti mnoštvo seksističkih i homofobičnih izjava, u kojima su prednjačili članovi povjerenstva nadležnog za izradu navedenog zakona.

Posebno je zabrinjavajuća činjenica da su članovi povjerenstva, oslanjajući se na homofobiju prisutnu u hrvatskom društvu, najčešće za komentar protiv prava na medicinski pomognutu oplodnju neudane žene, koristili primjer žena koje žive u istospolnim zajednicama. Takav je, primjerice, bio i komentar gospodina Čorošića da dopuštanje umjetne oplodnje istospolnim parovima nije u skladu s nacionalnim duhom jer "mi nismo takvi". Takve izjave smatramo krajnje uvredljivima za građane i građanke Republike Hrvatske koji/e drže do zaštite ljudskih prava u svojoj državi. Prijedlog zakona povučen je s dnevnog reda sjednice Sabora bez ikakvog javnog obrazloženja, najvjerojatnije pod pritiskom Katoličke crkve, čiji su se predstavnici u javnoj raspravi žestoko protivili bilo kojem obliku medicinski pomognute oplodnje, te čak išli do te mjere da su nazivali djecu začetu postupcima medicinski pomognute oplodnje "stvarima". U međuvremenu, medicinski pomognuta oplodnja i dalje ostaje "siva zona" unutar hrvatskog zakonodavstva i, prema tome, područje podložno manipulacijama.

Zakon o državnim službenicima

U lipnju 2005. godine pokrenuta je rasprava o donošenju Zakona o državnim službenicima. Pozdravljamo postupak predlagatelja da uvrsti spolnu orijentaciju kod načela zabrane diskriminacije i povlašćivanja u čl. 6. prijedloga, te u čl. 11. istog, kod prava na jednako postupanje i jednake mogućnosti napredovanja. Predlagatelj je time jasno pokazao određenje prema zaštiti od diskriminacije kao i usklađivanju zakonodavstva s postojećim zakonskim propisima. Međutim, moramo naglasiti kako je u izradi konačnog prijedloga učinjen propust u tome što odredbe koje reguliraju zabranu neopravdanog nagrađivanja drugih državnih službenika (čl. 18.), dužnost prijavljivanja mogućeg sukoba interesa (čl. 34. st. 1.), kao i odredbe o zabrani donošenja pojedinih odluka (čl. 37. st. 1.a i 1.g), ne prepoznaju istospolnog/u partnera/icu kao osobu prema kojoj državni službenik ne smije postupati radi ostvarenja vlastite koristi ili kao osobu zbog koje se državni službenik može naći u sukobu interesa, dok su u sve tri odredbe kao takve osobe prepoznati bračni ili izvanbračni drug, iako izvanbračni drug, bez vidljivog valjanog razloga, nije spomenut u čl. 37. st. 1.g.

Kako se istospolna zajednica temelji na jednakim načelima (prije svega emotivnoj povezanosti, uzajamnom pomaganju i poštovanju) kao i brak ili izvanbračna zajednica u pogledu životne zajednice dviju osoba istog spola, i premda postoji formalna razlika među njima u opsegu prava koja se kroz njih ostvaruju, istospolna zajednica mora biti prepoznata i u kontekstu zaštite sukoba interesa, kako to ovaj zakonski prijedlog predviđa za bračne i, velikim dijelom, izvanbračne drugove.

Svoje prijedloge amandmana na prijedlog Zakona o državnim službenicima uputile/i smo u Sabor RH, ali oni nisu prihvaćeni. Činjenica da Vlada RH u prijedlogu zakona nije uzela u obzir istospolne parove, a Sabor RH nije uvažio naše prijedloge, te da se ta praksa kontinuirano ponavlja kada je riječ o amandmanima koji se tiču priznavanja prava i obveza istosponim parovima unutar drugih zakona (primjerice, sličan se slučaj dogodio i sa Zakonom o zaštiti prava pacijenata), dovodi nas do zaključka da državne institucije namjerno ne provode Zakon o istospolnim zajednicama, te neprestano krše zabranu diskriminacije na temelju istospolne zajednice iz čl. 21. tog zakona.

Prijedlog Zakona o registriranom partnerstvu

Gotovo dvije godine nakon stupanja na snagu Zakona o istospolnim zajednicama, 15. lipnja 2005. godine, Pravni tim Iskoraka i Kontre organizirao je okrugli stol s temom predstavljanja prijedloga Zakona o registriranom partnerstvu. Odlučile/i smo ponovo se obratiti nadležnim državnim institucijama sa zahtjevom za ukidanje diskriminacije istospolnih parova kroz hrvatsko zakonodavstvo. U protekle dvije godine pokazalo se da Zakon o istospolnim zajednicama egzistira na čisto deklarativnoj razini i ne može pružiti istospolnim parovima ona prava zbog kojih je izrađen. Zakon je i sam sebi protivan, jer, s jedne strane, kroz čl. 21. st. 1. zabranjuje diskriminaciju po osnovi istospolne zajednice, te činjenice homoseksualne orijentacije, a, s druge strane, uvodi upravo takvu diskriminaciju kroz uzak, gotovo nepostojeći opseg prava koja pruža istospolnim partnerima/cama. Otkad je Zakon donesen, Pravni tim Iskoraka i Kontre zaprimio je brojne pozive osoba koje žive u istospolnim zajednicama s upitima koja prava mogu ostvariti. Teško nam je tim osobama bilo objasniti da one nemaju praktički nikakvih prava samo zato jer su njihove/i partnerice/i osobe istog spola – ne mogu podizati zajedničke kredite, imati socijalno ili zdravstveno osiguranje po partneru/ici, posjetiti partnera/icu na odjelu intenzivne njege, ne mogu naslijediti stan ili kuću u kojoj su živjeli s preminulim partnerom/icom. Čak i pravo na podjelu zajedničke stečevine, koje imaju, mogu ostvariti samo ako dokažu da su živjeli zajedno. Dakle, nakon godina dokazivanja društvu da su "normalni", oni sada moraju nekome dokazivati da je njihova zajednica zaista postojala. Vodeći se upravo ovakvim životnim primjerima, izradile/i smo i predstavile/i prijedlog izmjena i dopuna Obiteljskog zakona, kao i prijedlog Zakona o registriranom partnerstvu, te zatražile/i od institucija RH da usvoje jedno od rješenja, koja smo nudile/i kako bi se ukinula, odnosno smanjila diskriminacija istospolnih parova u hrvatskom zakonodavstvu.

Svjesne/i svih diskriminativnih obilježja Zakona o registriranom partnerstvu koji smo izradile/i, od ograničanog opsega prava (roditeljska prava) do negativne poruke da bi istospolne parove trebalo regulirati negdje daleko izvan obiteljskog zakonodavstva, ipak smo, razmatrajući političku situaciju, pri izradi za prioritet uzete/i što prije osiguravanje većeg dijela prava i dužnosti iz bračne zajednice istospolnim partnerima/cama. Još jednom naglašavamo da taj prijedlog predstavlja izravnu diskriminaciju djeteta čiji je roditelj/ica stupio/la u registrirano partnerstvo s osobom istog spola. Dijete koje odgajaju registrirane/i partneri/ce neće moći biti posvojeno od strane registriranog/e

partnera/ica svog/svoje oca/majke, pa će mu, s obzirom na to, biti uskraćena prava i dužnosti koja imaju bračni drugovi i heteroseksualni/e registrirani/e partneri/ce prema djeci svojih bračnih drugova ili registriranih partnera/ica. To se posebno odnosi na pravo nasljeđivanja, koje, prema Zakonu o nasljeđivanju, ne pripada izravno pastorku, nego je, da bi se to pravo ostvarilo, potrebno izvršiti posvojenje djeteta. Ipak, takav prijedlog smo uključile/i uzimajući u obzir trenutnu političku situaciju i stanje u društvu, te ga predlažemo kao sljedeći privremeni korak naprijed u smanjivanju diskriminacije istospolnih parova. Prijedlog Zakona o registriranom partnerstvu predložili su Zastupnici dviju stranaka, Šime Lučin (SDP) i Ivo Banac (LS). Zakon je uvršten na dnevni red 18. sjednice Hrvatskog sabora.

Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama kaznenog zakona

U Republici Hrvatskoj redarstvena i pravosudna tijela ne vode evidencije o tome koji je bio motiv počinjenja kaznenih djela, a na službeni upit da se izoliraju kaznena djela za koja se vjeruje da su počinjena prema žrtvi zbog njene vjere, nacionalnosti, rase, boje kože, imovine, etničkog podrijetla, spolne orijentacije i dr., dobiva se odgovor da su ta dobra zaštićena u okviru kaznenog djela povrede ravnopravnosti građana (čl. 106. KZ) i u okviru kaznenog djela rasne i druge diskriminacije (čl. 174. st. 1. KZ). Prema podacima koji su pruženi od strane države OSCE-u u svrhu istraživanja (OSCE, 2005, Combating Hate Crimes in the OSCE Region: An Overview of Statistics, Legislation, and National Initiatives), Republika Hrvatska je svrstana u grupu zemalja koje imaju pravno reguliran zločin iz mržnje i to kroz čl. 174. Kaznenog zakona (Rasna i druga diskriminacija). S druge strane, na upit Pravnog tima o statistikama vezanima za kaznena djela motivirana stvarnom ili percipiranom pripadnošću žrtve određenoj društvenoj skupini, dobile/i smo odgovor vezan isključivo za kaznena djela diskriminacije u smislu nejednakog postupanja, odnosno govora mržnje (reguliranog kroz čl. 174 st. 3. KZ), ali ne i za slučajeve počinjenja kaznenih djela motiviranih mržnjom prema određenoj društvenoj skupini, iz čega se može zaključiti da se takvo počinjenje kaznenih djela ne tretira posebno, niti se vodi posebna evidencija koja bi se odnosila na zločine iz mržnje. Vođenje evidencija je naročito problematično kada je riječ o žrtvama pripadnicima/cama seksualnih manjiana, jer one/i većinom ne podnose prijave protiv počinitelja zbog straha od razotkrivanja njihove spolne orijentacije, te zbog nepovjerenja u pravni sustav RH. No, ovdje je razvidno nerazumijevanje osnovnih pojmova kaznenog prava, jer se ovim kaznenim djelima osobe štite od diskriminacije po osnovi nekih navedenih okolnosti, ali istovremeno ne i od drugih kaznenih djela koja mogu zbog tih okolnosti biti počinjena na štetu žrtve. Kazneno djelo povrede ravnopravnosti građana ili rasne i druge diskriminacije ne konzumira kazneno djelo, primjerice ubojstva, ako je ono počinjeno protiv, recimo, transrodne osobe. Iz navedenih razloga, Pravni tim Iskoraka i Kontre izradio je i, uz podršku Ženske mreže Hrvatske i Centra za mirovne studije, javnosti predstavio tri prijedloga izmjena i dopuna **Kaznenog zakona**, koje sadržavaju različite načine uvođenja definicije zločina iz mržnje u hrvatsko zakonodavstvo.

Drugi problem koji se tiče Kaznenog zakona odnosi se na čl. 174.st.3. koji bi trebao sankcionirati govor mržnje.

Zakon o izmjenama i dopunama kaznenog zakona (NN 129/00)

Članak 26.

U članku 174. stavku 1. iza riječi: "rasi" dodaju se riječi: "vjeri, jeziku, političkom ili drugom uvjerenju, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama".

Stavak 3. mijenja se i glasi:

"(3) Tko u cilju širenja rasne, vjerske, spolne, nacionalne, etničke mržnje ili mržnje po osnovi boje kože, ili u cilju omalovažavanja, javno iznese ili pronese zamisli o nadmoćnosti ili podčinjenosti jedne rase, etničke ili vjerske zajednice, spola, nacije ili zamisli o nadmoćnosti ili podčinjenosti po osnovi boje kože, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine."

S obzirom da se tumačenjem stavka 3. dolazi do zaključka da je potrebno dokazati izravnu namjeru kako bi se sankcionirao govor mržnje, ovaj stavak je u praksi u potpunosti neprovediv. Svi slučajevi s kojima se Pravni tim susreo, a tiču se govora mržnje, odbačeni su na Državnom odvjetništvu zbog nemogućnosti dokazivanja izravne nemjere, s obrazloženjem da je osumnjičeni "...iznio svoje mišljenje

o temi...” kojom kritičnom zgodom “...nije imao namjeru širiti mržnju po osnovi spolnog opredjeljenja...”. S obzirom na to, predlažemo da se u članku 17. st. 3. brišu riječi “u cilju širenja rasne, vjerske, spolne, nacionalne, etničke mržnje ili mržnje po osnovi boje kože, ili u cilju omalovažavanja”, kako bi se uklonila obveza dokazivanja izravne namjere, te omogućilo sankcioniranje govora mržnje kroz hrvatsko zakonodavstvo.

Nadamo se da će naši prijedlozi biti usvojeni u obliku amandmana na sljedećoj sjednici Sabora, prilikom rasprave o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona.

3. Suradnja s državnim institucijama i tijelima

Kvalitetnu komunikaciju uspostavile/i smo s Uredom pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Uredom pravobraniteljice za djecu, Uredom za ljudska prava Vlade RH, Saborom RH, Saborskim odborom za ravnopravnost spolova, Saborskim odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, te Ministarstvom vanjskih poslova.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ostvaruje redovitu suradnju s Pravnim timom Iskoraka i Kontre, primajući pojedinačne slučajeve kršenja ljudskih prava, te sudjelujući u javnim događanjima Pravnog tima usmjerenima na edukaciju o pravima seksualnih manjina.

Pravobraniteljica se aktivno uključila u javnu raspravu o modelu seksualne edukacije u školama, te je uputila upozorenje Ministarstvu obrazovanja, znanosti i športa u kojem je, između ostaloga, stajalo: “Nedopustivo je u današnje vrijeme, posebice imajući u vidu trenutnu harmonizaciju hrvatskog pravnog sustava s onim Europske unije, kao jedinim pozitivnim okarakterizirati život u obitelji s oba biološka roditelja, jer je legitiman i našoj svakodnevnoj životnoj i društvenoj praksi poznat i život s jednim roditeljem, kao i život bez bioloških roditelja, dok spomenutoj europskoj praksi kojoj težimo nije stran ni život s roditeljima istog spola”. Upozorila je da se provedbom programa Teen STAR krše odredbe čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova i čl. 21. Zakona o istospolnim zajednicama.

Javnost je djelomično izvještavana o radu Pravobraniteljstva putem web stranice, na kojoj su objavljena iscrpna godišnja izvješća pravobraniteljice. U doba kada se razmjerno malim sredstvima može informirati javnost putem web stranica, smatramo nužnim da vrijedne doprinose u svome radu ured pravobraniteljice podastre na uvid najširoj javnosti.

Smatramo da, sukladno izraženoj političkoj volji za zaštitom ljudskih prava seksualnih manjina, koja putem čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova ulaze u domenu rada pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, rad ureda pravobraniteljice zahtijeva više proračunskih sredstava i zaposlenih djelatnika. Preporučamo zapošljavanje posebnih kadrova za rad na slučajevima kršenja ljudskih prava seksualnih manjina.

Pravobraniteljstvo relativno sporo odgovara na dopise, upite i pitanja pristigla iz nevladinih organizacija, ali je istovremeno uvijek spremno na savjetovanje u direktnom kontaktu te na razmjenu informacija.

Ukupna je ocjena da je Pravobraniteljstvo učinilo iskorak u vidljivosti problematike seksualne edukacije u školama, te da bi bilo poželjno da medijski bude još prisutnije u slučajevima kršenja prava seksualnih manjina.

Pravobraniteljica za djecu

Pravobraniteljica za djecu reagirala je na naše upozorenje na diskriminativni "Program katoličkog vjeronauka", zatraživši njegovo usklađivanje s pozitivnim zakonodavstvom i Konvencijom o pravima djeteta. Također se aktivno uključila u javnu raspravu o programu Teen STAR i modelu seksualne edukacije u školama, te je uputila Ministarstvu obrazovanja znanosti i športa mišljenje s preporukom, u kojem je, potvrdivši većinu navoda iz naše opservacije, ukazala i da je program Teen STAR protivan ne samo hrvatskom zakonodavstvu, nego se kosi i s Konvencijom o pravima djeteta. Tražila je da se daljnje provođenje programa uvjetuje usklađivanjem s hrvatskim zakonodavstvom i spomenutom Konvencijom.

Nažalost, nakon ostavke Ljubice Matijević-Vrsaljko s mjesta pravobraniteljice, u listopadu 2005. godine, još uvijek na njeno mjesto nije imenovana nova osoba. Ljubica Matijević-Vrsaljko je svoju ostavku obrazložila time da ne želi biti inertno tijelo državne uprave i da su prava djece u državnim institucijama loše zaštićena. Izbor nove pravobraniteljice se pretvorio u javnosti u prepucavanje političkih stranaka, a na mjestu pravobraniteljice već tri mjeseca nema stalne osobe.

Ured za ljudska prava Vlade RH

Ured za ljudska prava ostvario je kvalitetnu suradnju s Pravnim timom Iskoraka i Kontre u protekloj godini.

Iako u poglavlju pod nazivom "Prioritetna područja zaštite ljudskih prava" u Prijedlogu nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2008. godine, koji je upućen Saboru, nije bila navedena zaštita prava seksualnih manjina, nakon diskusije na sjednici Saborskog odbora za ravnopravnost spolova, predstojnik Ureda za ljudska prava Vlade RH podržao je naše primjedbe i u prijedlog je uvrštena i zaštita prava seksualnih manjina.

Predstojnik ureda je izrazio podršku pravima seksualnih manjina putm javnih događanja Pravnog tima, te reagirajući na pojedinačne slučajeve kršenja ljudskih prava. Ured za ljudska prava je financirao drugo izdanje Priručnika za korištenje antidiskriminacijskih odredbi i zakona RH, te osnivanje telefonske linije Pravnog tima.

Odbor za ravnopravnost spolova i Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog Sabora

Usprkos svojim nominalnim zadaćama i ovlasti, odbori su slabo uključeni u zakonodavnu proceduru, jer prekasno dobivaju prijedloge zakona da bi ih imali prilike razmotriti. Isto tako, odbori su, kao preslika odnosa stranačke moći, shvaćeni kao dio stranačkih glasačkih mašina, što je razlog da se nedovoljno posvećuju svojoj osnovnoj zadaći: analizi u Saboru proizvedenih materijala i inicijativi s obzirom na poštivanje ljudskih prava. Ipak, saborski odbori su pružili podršku zakonodavnim inicijativama Pravnog tima u prošlosti (podrška amandmanima na Kazneni zakon i Zakon o medijima u 2004. godini), kao i u protekloj godini, kada su u suradnji s Pravnim timom organizirali okrugli stol s ciljem predstavljanja Zakona o registriranom partnerstvu.

Na nerazumijevanje za prava spolnih i rodnih manjina, kao i nedostatak poštovanja prema predstavnicima/cama nevladine scene i pravobraniteljici za ravnopravnost spolova naišle/i smo u Ministarstvu obrazovanja, znanosti i športa, Općinskom državnom odvjetništvu i policiji.

4. Mediji

U 2005. godini bilježimo negativan trend u praćenju tema vezanih za LGBT populaciju, kao i širenja mržnje po osnovi spolne orijentacije u medijima.

Kao jedno od najvećih kršenja ljudskih prava osoba homoseksualne orijentacije u protekloj godini ocjenjujemo medijsko praćenje slučaja seksualnog zlostavljanja u odgojnom domu u Puli, kada je većina hrvatskih medija, opisujući slučaj zlostavljanja djeteta, poistovjetila homoseksualnost s pedofilijom i zlostavljanjem djece. Kao posebno homofobične i usmjerene na širenje mržnje izdvajamo emisije "Otvoreno" i "Dnevnik", emitirane 6. srpnja 2005. godine na Hrvatskoj radioteleviziji. Navedene emisije su, s obzirom na određene postupke novinarka Ozane Bašić i voditeljice Hloverke Novak Srzić, za sobom ostavile dojam duboke netolerancije, sadržavajući u sebi i elemente diskriminacije. Naime, Hloverka Novak-Srzić je dva puta, referirajući se na slučaj seksualnog zlostavljanja u odgojnom domu u Puli, upitala ravnatelja toga doma kako je mogao povjeriti djecu osobi za koju "cijela Pula zna da ima homoseksualne sklonosti". Ona je u razgovoru s njime napomenula da je dotična osoba evidentirana kao počinitelj kaznenih djela i mogla je pitanje formulirati tako da se odnosi na kriminalne radnje te osobe, ali se učinilo kako je to sve svrstala pod termin homoseksualnih sklonosti. Postupanje kojim se činjenje kaznenih djela protiv spolne slobode djece izjednačava s homoseksualnom orijentacijom ne samo da je uvredljivo, nego, kada se prenosi putem medija, kroz svoj diskriminatorni rakurs biva sredstvom koje potiče druge na diskriminaciju i, naravno, za sobom povlači i kaznenu odgovornost. Osim toga, odraz je omalovažavanja ljudi po osnovi njihove seksualne orijentacije i stvara okruženje u kojem je isto opravdano, ako ne i poželjno. Takvo okruženje protivi se civilizacijskim načelima ravnopravnosti u društvu i predstavlja istinsku degradaciju svih postignuća u zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Nakon reakcije na navedene emisije, koju je Pravni tim Iskoraka i Kontre u suradnji sa Ženskom mrežom Hrvatske uputio medijima, Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Vijeću HRT-a i Ravnatelju HRT-a, Hloverka Novak Srzić se neuvjerljivo pokušala ispričati u narednoj emisiji, ali je ipak na kraju dodala: "...ali on je bio homoseksualac...".

Pravni tim Iskoraka i Kontre reagirao je u 2004. godini na izljev homofobije u sklopu emisije Big Brother emitirane dana 18. 11. 2004. godine (s početkom u 20.15 sati) kao i njene reprize od 19. 11. 2004. (s početkom u 12.25 sati). U sklopu emitiranja navedene emisije, puštena je u eter izjava jednog od aktera emisije Big Brother gospodina Zdravka Lamota sljedećeg sadržaja: "Da saznam da mi je frend pederčina ubio bih ga, ja bih ga ubio", čime se nedvosmisleno izražava i potiče na nasilje, tj. izaziva neprijateljstvo, odnosno nesnošljivost prema seksualnim manjinama. Nakon što je Pravni tim uputio otvoreno pismo vezano za navedenu temu RTL televiziji, te ga prosljedio Vijeću za elektroničke medije RH, Saborskom odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Saborskom odboru za ravnopravnost spolova, Saborskom odboru za informiranje, informatizaciju i medije, Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i Uredu pravobraniteljice za djecu, uredništvo RTL televizije se putem otvorenog pisma ispričalo pripadnicama/cima seksualnih manjina. Nažalost, to nije spriječilo RTL televiziju da u narednoj sezoni emisije Big Brother (2005.), s puno većim intenzitetom emitira homofobične, transfobične i mizogine izjave sudionika emisije, birajući upravo one "najsočnije", odnosno najuvredljivije, kako bi povećala svoju gledanost. Ženska mreža Hrvatske i Pravni tim Iskoraka i Kontre u više su navrata upozorili RTL televiziju na diskriminativne i za žene i seksualne manjine omalovažavajuće ispade u sklopu emisije Big Brother, pozivajući se na hrvatsko zakonodavstvo koje brani omalovažavajuće prikazivanje muškaraca i žena s obzirom na spol i spolnu orijentaciju, ali ovoga puta bez ikakvog učinka. Čini se da je televizijska kuća RTL, s obzirom da Pravni tim nakon prvobitnih ispada nije podnio tužbu protiv nje, u potpunosti zanemarila naša upozorenja u vezi emitiranja diskriminativnog programa. Smatramo da je takvim postupkom prije svega uvrijedila svoje gledatelje za koje pretpostavlja da će tolerirati širenje mržnje i slušati primitivizam i uvrede u velikom broju slučajeva upravo na vlastiti račun.

Pravni tim Iskoraka i Kontre je također reagirao podnošenjem prijedloga za pokretanje postupka protiv novinara Slobodne Dalmacije Davora Mladošića ispred Vijeća časti hrvatskih novinara pri Hrvatskom novinarskom društvu na osnovi članka s naslovom "Viganj (ni)je Vigay" autora Davora Mladošića, koji je 31. srpnja 2005. godine objavljen u Slobodnoj Dalmaciji. Iz teksta spornog članka razvidno je da se obrađuje tema koja se odnosi na turističke aspekte mjesta Viganj, za obradu koje je, po našem mišljenju, nepotrebno bilo dovođenje u odnos s osobama homoseksualne orijentacije na

način da se oslovljavaju podrugljivim i uvredljivim riječima. Tako je na više mjesta autor koristio vulgariizam "peder", a u međunaslovima navodio "Pederska kolonija" ili "Pa di su ti pederi?". Dana 7. prosinca 2005. godine stigao je odgovor Vijeća časti Hrvatskog novinarskog društva, sa zaključkom da je u tekstu "Viganj (ni)je Vigay" Davora Mladošića povrijeđen članak 19. Kodeksa časti hrvatskih novinara, prema kojem novinari moraju izbjegavati objavljivanje detalja i pejorativne kvalifikacije o rasi, boji kože, vjeri, spolu i seksualnoj orijentaciji, ukoliko to nije u javnom interesu. Novinaru Davoru Mladošiću izrečena je opomena opisana u članku 7.a Pravilnika o radu Novinarskog vijeća časti, uz upozorenje da o temama vezanima za seksualno opredjeljenje mora pisati s više osjetljivosti i bez predrasuda.

Nova TV je u nizu priloga u informativnoj emisiji 24 sata širila dezinformacije i poticala na mržnju spram seksualnih manjina. Posljednji takav primjer bilo je praćenje Iskorakove akcije za Coming out dan, kada se u prilogu doslovno minorizirao problem nasilja nad seksualnim manjinama, te se LGBT osobe optuživalo da ne žele "priznati" svoju seksualnu orijentaciju.

Unatoč preporukama za prevodenje koje je Pravni tim Iskoraka i Kontre krajem studenog 2004. poslao HRT-u, RTL-u, Novoj TV i OTV-u, u kojima smo ukazali na važeće zakonske odredbe koje sankcioniraju diskriminaciju po osnovi spolne orijentacije, primjećujemo da televizijske kuće svojom terminologijom još promiču diskriminaciju spram seksualnih manjina ("pederi", "lezbe", za transrodne osobe "on-ona", "normalni" parovi nasuprot gej parova). Iako smo u mjesecu studenom 2004. godine službeno dobili odgovor iz Ureda ravnatelja HRT-a da su naše primjedbe osnovane i da će ubuduće nastojati da se takve greške izbjegnu, još ne primjećujemo nikakav napredak na tom području. Očita je i neinformiranost i površnost koju nalazimo u tiskovnim medijima. Postoji tek pokušaj da se LGBT prava tretiraju kao ljudska prava, dok, u velikom broju napisa, ona to nisu. Mediji se, u pristupanju ovoj tematici, većinom fokusiraju na senzacionalizam, "društvenu pojavu" ili na aspekt seksualnosti.

U veljači 2005. mediji su sa golemim zanimanjem popratili distribuciju tzv. "gay-imenika" putem Interneta. Izvješća su bila senzacionalistička i preuveličana. To je izazvalo paniku među svima koji su sumnjali da se ne nalazili na tom popisu, što je rezultiralo brojnim pozivima na telefone udruga Iskorak i Kontra. Potonje udruge, u suradnji sa Ženskom mrežom Hrvatske, izdale su 14. veljače 2005. priopćenje za javnost kojim se demantiralo dotadašnje navode medija da je riječ o popisu od 800 imena i prezimena, s brojevima telefona i adresama. Donesen je zaključak da je širenje takvih informacija "...doprinijelo širenju panike i senzacionalizmu..." što se smatralo neprimjerenim, jer je u konkretnom slučaju bila riječ o kaznenom djelu zlouporabe osobnih podataka iz čl. 133. Kaznenog zakona i što je u javnosti stvoreno takvo ozračje koje je samo potaknulo potražnju spornog imenika od osoba koje ga posjeduju.

Dana 18. veljače 2005., nadovezujući se na medijske napise o širenju "gay-imenika", u tjedniku Globus objavljen je članak pod naslovom "Ukradeni popis hrvatskih homoseksualaca", u kojem je glavni urednik Igor Alborghetti objavio dijelove fotografija spornog imenika, koje su, iako dijelom zatamnjene, znalcima ipak prepoznatljive, slijedom čega je Pravni tim Iskoraka i Kontre podnio pritužbu Vijeću časti hrvatskih novinara pri HND-u. Zaključkom na sjednici Vijeća od 21. ožujka 2005. godine, Igoru Alborghettiku je zbog povrede Kodeksa časti hrvatskih novinara izrečena teža opomena, objavljena i u glasniku HND-a. Zaključak Vijeća bio je da je u konkretnom slučaju "...fenomenološka analiza izostala – a ostao je povod – senzacionalizam pod svaku cijenu."

U 2005. godini bile/i smo također svjedoci skandaloznog praćenja vjenčanja interseksualne osobe. Mediji su tom prilikom često koristili pogrdne nazive poput "hermafrodita", te s velikom dozom ksenofobije izvještavale/i o cijelom događaju.

5. Odgoj i obrazovanje

Smatramo da kroz odgojno obrazovni sustav Republike Hrvatske nisu ispunjeni osnovni preduvjeti za odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Školski udžbenici još uvijek su puni rodnih stereotipa i nisu osjetljivi za prava seksualnih, ali ni drugih manjina.

Prema Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001.-2005. godine, usvojenoj od hrvatskog Sabora, razvijanje programa sustavnog obrazovanja o ravnopravnosti spolova i spolnosti, te

poticanje osviještenosti za pitanja ravnopravnosti spolova u redovnom obrazovanju jedan je od najvećih prioriteta. Izražavamo duboko žaljenje što je, zahvaljujući resornom ministarstvu, u području odgoja i obrazovanja Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova ostala mrtvo slovo na papiru.

Unatoč primjedbama nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava i Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Program katoličkog vjeronauka za osnovne škole još uvijek u najviše sati obrađuje temu ljudske seksualnosti u osnovnim školama. U metodičkim uputama nastavne cjeline koja obrađuje temu ljudske seksualnosti, homoseksualna orijentacija navodi se kao primjer "grešnog" oblika seksualnosti, čime se učenike potiče na diskriminaciju. Štoviše, homoseksualnost se nalazi u istom "paketu", kako vjeronaučni program kaže, "grešnih" oblika seksualnosti kao što su incest i prostitucija.

Problem je također što mnoge škole stavljaju vjeronauk u sredinu dnevnog rasporeda sati, pa učenice/i koje/i ne pohađaju sate vjeronauka ostaju na školskim hodnicima. Smatramo da se vjeronauk treba provoditi u vjerskim ustanovama, a ne u javnim školama. Ako vjeronauk već postoji u školama, treba biti stavljen kao nulti ili posljednji sat nastave, kako učenici/e koji/e ne pohađaju te sate ne bi bili/e zanemareni/e, te se ne bi stvarao pritisak na pohađanje vjeronauka.

U Republici Hrvatskoj ne postoji u sklopu nastavnog programa spolni odgoj kao zaseban predmet, nego postoje programi koje se provode na inicijative nevladinih organizacija; MEMO AIDS i Teen STAR. MEMO AIDS je zdravstveni program, te ne obuhvaća sve aspekte koje bi program spolnog odgoja trebao sadržavati. Teen STAR je apstinencijski program za koji se sve više škola počelo opredjeljivati pod utjecajem Katoličke crkve.

Program cjelovitog spolnog odgoja Teen STAR analizirali smo i utvrdili da je diskriminativan u odnosu na spol, spolnu orijentaciju i bračni ili obiteljski status, te tako protivan važećem hrvatskom zakonodavstvu. Sporni program provodi se kao predmet fakultativne nastave u 70 osnovnih i srednjih škola u RH, uz stručno pozitivno mišljenje Zavoda za školstvo RH, kao i potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Svoju opservaciju o programu uputili smo Uredu pravobraniteljice za djecu, te Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, s preporukom da se program uskladi s hrvatskim zakonodavstvom ili povuče iz provedbe u školama. Ocijenili smo kako program, osim što ne udovoljava zakonskim i ustavnim odredbama, ne sadrži elementarne pedagoške kriterije za svoju provedbu. što je bila jedna od naših temeljnih zamjerki.

Pravobraniteljica za djecu, Ljubica Matijević Vrsaljko, dostavila je još 2. studenog 2004. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa mišljenje s preporukom, potvrdivši većinu navoda iz naše opservacije i ukazavši da program ne samo da je protivan hrvatskom zakonodavstvu, nego se kosi i s Konvencijom o pravima djeteta. Tražila je da se daljnje provođenje programa uvjetuje usklađivanjem s hrvatskim zakonodavstvom i spomenutom Konvencijom.

S obzirom na to da su predstavnici udruge Teen STAR, koja je zadužena za koordinaciju provedbe istoimenog programa u hrvatskim osnovnim i srednjim školama. u svojim javnim istupima kroz medije jasno izrekli kako smatraju kako je "heteroseksualnost vrednija od homoseksualnosti", uz obrazloženje da homoseksualni odnos ne može rezultirati prokreacijom, tražili smo da nam upute javnu ispriku, što su odbili učiniti. Sredinom prosinca smo Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu uputile/i prijedlog za kazneni progon protiv predsjednice udruge Kristine Pavlović i dopredsjednika Ladislava Ilčića, smatrajući kako je javnim iznošenjem i pronošanjem stava o nadmoćnosti po osnovi spolne orijentacije kao i u cilju omalovažavanja počinjeno kazneno djelo iz čl. 174, st. 3. Kaznenog zakona. Također, smatrajući kako su u provedbi svojeg programa, voditelji sporne udruge uskratili djeci prava koja proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta (prema mišljenju pravobraniteljice Matijević-Vrsaljko), smatrali smo kako postoje obilježja kaznenog djela povrede ravnopravnosti građana iz čl. 106, st. 1. KZ-a.

S obzirom na to da program Teen STAR može biti obogaćen vjerskim sadržajima, iako načelno bez diskriminacije u odnosu na vjeru, ali određen prema zastupljenosti pojedinih vjera u školama, može se zaključiti da se on kroz spolni odgoj predstavlja i kao alternativan program vjeronaučnog odgoja, što relativizira problematiku spolnog odgoja, koja se treba temeljiti na znanstveno utvrđenim činjenicama, a ne na vjerskim dogmama. Činjenica da se moralni imperativ religije nameće kao kriterij ostvarenja osobne zrelosti, po čemu se sudi o vrijednostima čovjeka i njegovih izbora, otvara nužno i problematiku širenja spolno prenosivih bolesti, jer je pouzdano utvrđeno da je učinkovitost programa

temeljenih na takvim uvjerenjima neznatna. Iako pobornici ovog programa tvrde kako se ne protive korištenju kondoma, jasno je iz njihovih stavova da smatraju kako svaki spolni odnos koji ne rezultira prokreacijom ima manju vrijednost od ostalih vrsta odnosa, što implicira da spolni odnos u kojem se koristi kondomima nije poželjan, te da osobe koje stupaju u takve spolne odnose neće biti "cjelovite i zrele".

U siječnju 2005. godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa osnovalo je Povjerenstvo za prosudbu svih programa o spolnom odgoju i obrazovanju koji se provode u osnovnim i srednjim školama. Pravni tim Iskoraka i Kontre i Ženska mreža Hrvatske su sam sastav povjerenstva ocijenile/i nezadovoljavajućim iz više razloga. Za predsjednika povjerenstva je imenovan prof. dr. sc. Vladimir Gruden, koji je zbog svojih stavova o homoseksualnosti već ukoren od strane Hrvatske liječničke komore, te mu je naloženo da, ukoliko takve stavove iznosi javno, mora napomenuti da oni nisu u skladu sa stavovima Hrvatske liječničke komore ni znanstvenom istinom. Dakle, riječ je o osobi čiji su stavovi na području seksualnosti u suprotnosti sa stavovima struke koju predstavlja u povjerenstvu. U povjerenstvo je imenovano petero predstavnika/ca katoličko teoloških institucija, što je neprihvatljivo, jer isključuje predstavnike/ce ostalih vjeroispovjesti i daje prostor stavovima institucije koja na ovom području iznosi diskriminatorne i homofobične stavove i priječi dostup znanstvenim informacijama. U isto vrijeme, u navedenom povjerenstvu nije bilo ni jedne predstavnice udruga koje se bave zštitom ženskih prava, nije bilo predstavnica/ka institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova (pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je uključena nakon primjedbi nevladinih organizacija, ali je naknadno istupila iz povjerenstva zbog nezadovoljstva njegovim radom), ni predstavnika/ce udruga, te stručnjaka koje se bave seksualnom edukacijom i pravima seksualnih manjina.

Pravni tim Kontre i Iskoraka i Ženska mreža Hrvatske organizirali/e su 23. ožujka 2005. akciju čiji je cilj bio informirati učenike/ce o njihovom pravu na znanstveno utemeljene informacije kroz predmet seksualne edukacije u školama, te senzibilizirati širu javnosti za navedenu temu. Akcija se sastojala od podjele podloga za miševе s porukom "Seksualna edukacija u školama, ne samo na porno stranicama" učenicama/cima ispred zgrade II. gimnazije u Zagrebu. Nažalost ravnateljica II. gimnazije (ujedno i bivša ministrica obrazovanja) Ljilja Vokić je na akciju odreagirala s velikim stupnjem nerazumijevanja, te je vikala na okupljene predstavnike nevladinih organizacija i novinare, te im zabranila podjelu materijala u školi. Djeci koja su donijela podloge za miševе u školu, uzela bi materijale na ulazu.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je 2. svibnja 2005. godine uputila upozorenje Ministarstvu obrazovanja, znanosti i športa, u kojem je, između ostaloga, stajalo: "Nedopustivo je u današnje vrijeme, posebice imajući u vidu trenutnu harmonizaciju hrvatskog pravnog sustava s onim Europske unije, kao jedinim pozitivnim okarakterizirati 'život u obitelji s oba biološka roditelja', jer je legitiman i našoj svakodnevnoj životnoj i društvenoj praksi poznat i život s jednim roditeljem, kao i život bez bioloških roditelja, dokspomenutoj europskoj praksi kojoj težimo nije stran ni život s roditeljima istog spola". Pravobraniteljica je također upozorila da se provedbom programa Teen STAR krše odredbe čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova i čl. 21. Zakona o istospolnim zajednicama. Napomenula je i da nije razvidno prema kojim se kriterijima i prema kojim zakonskim odredbama uopće uvode u školu fakultativni programi, te postoje li ugovori između nositelja programa i institucija u kojima se oni izvode.

Nakon niza kontradiktornih odluka, MZOŠ je konačno vratilo stvar na početak, predloživši u travnju spolni odgoj u okviru predmeta zdravstvenog odgoja. U prosincu 2005. godine je osnovano i novo Povjerenstvo za zdravstveni odgoj i obrazovanje, koje ima zadaću ocijeniti programe koji budu prijavljeni na natječaj raspisan od strane Ministarstva. Ministarstvo u navedeno povjerenstvo, koje će odlučivati o spolnom odgoju i obrazovanju djece, ponovno nije uvrstilo ni jednu od predstavnica institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova, kao ni jednu stručnjakinju iz područja ravnopravnosti spolova (primjerice iz Centra za ženske studije u Zagrebu), te ni jednog/u stručnjaka/inju s područja zaštite ljudskih prava.

Smatramo, prije svega, da zdravstveni odgoj nije dostatan da pokrije seksualnu edukaciju u školama, te da bi se ona trebala organizirati kao zaseban predmet, utemeljen na znanstvenim istinama, načelima ravnopravnosti spolova i poštivanju ljudskih prava, kao što je to određeno u Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova.

Vodene/i time, uputile/i smo 17. prosinca 2005. otvoreno pismo MZOŠ-u, u kojem tražimo da u navedeno povjerenstvo uključi stručnjake/inje i predstavnike/ce institucionalnih mehanizama iz područja ravnopravnosti spolova i ljudskih prava, te da se aktivno uključi u izradu spolnog odgoja koji

će se provoditi u osnovnim i srednjim školama. Otvoreno pismo smo poslale/i na uvid i Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i Uredu za ravnopravnost spolova Vlade RH.

Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH je 29. prosinca 2005. putem otvorenog pisma MZOŠ-u izrazio podršku našim stajalištima, “slijedom svojih obveza u provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i drugih propisa i dokumenata u kojima je uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja istaknuto kao jedan od najvećih prioriteta”. Putem otvorenog pisma. Ured za ravnopravnost spolova je također zatražio uključivanje stručnjaka/inja s područja ljudskih prava i ravnopravnosti spolova u Povjerenstvo za zdravstveni odgoj i obrazovanje.

Iz Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova dobile/i smo obavijest da je pravobraniteljica 6. prosinca 2005. godine zatražila od MZOŠ-a službene “aktualne informacije o tome što je do sada napravljeno na uvođenju zdravstvenog odgoja u škole, u kojoj je fazi projekt i koji su slijedeći koraci, kao i podatke o tome je li za spolni odgoj u školama odgovorno dosadašnje Povjerenstvo za prosudbu svih programa o spolnom odgoju koji se provode u osnovnim i srednjim školama, ili je oformljeno novo, u kojem je sastavu, te je li raspisan natječaj za budući zdravstveni odgoj. Također je tražila informaciju o edukaciji za edukatore koju, prema pisanju tiska, vodi prof. dr. Gruđen, kao i objašnjenje o sadašnjem statusu spornog Teen STAR programa u školama. Pravobraniteljica je napomenula i da će nas nakon zaprimanja odgovarajućih povratnih informacija od MZOŠ-a obavijestiti, pa zaključujemo da ni danas, mjesec dana kasnije, ministarstvo nije poslalo odgovore na upit pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Javnosti do kraja 2005. godine nisu predočene jasne odluke o tome na koji će način i tko poučavati seksualni odgoj. Nakon niza problematičnih odluka u radu MZOŠ-a, odnosno povjerenstva, gotovo ništa se nije promijenilo na bolje. Jedan od članova povjerenstva prozvao je MZOŠ i ministra zbog netransparentnosti u procesu donošenja odluka i nepoštivanja povjerenstva.

6. Homofobija u istupima javnih osoba

Činjenica da se prava seksualnih manjina u sve većoj mjeri pojavljuju kao tema javne rasprave rezultirala je time da se prilikom ispitivanja stavova osoba iz javnog i političkog života vrlo učestalo javlja pitanje stava prema homoseksualnim osobama i pojedinačnim pravima LGBT osoba. Nažalost, mediji često koriste homofobične stavove javnih osoba (preuveličavajući ih, dajući im pretjeranu pažnju, stavljajući ih na naslovnice i sl.) kako bi izazvali senzaciju i dobili na publicitetu, a da pritom ne razmišljaju o šteti koju čine pronosjenjem govora mržnje i poticanja na nasilje prema seksualnim manjinama, te o kvaliteti sadržaja koji serviraju svojim čitateljima.

Osobe koje su imale homofobične ispade u medijima tijekom 2005. godine su: Jadranka Cigelj, Jadranka Kosor, Damir Čehok, Živko Kustić, Josip Bozanić, Jacques Houdek, Anđelko Kaćunko, pojedini sudionici Big Brother emisije.

Ponovno napominjemo da tražimo smjenu predstojnice Ureda za udruge Vlade RH Jadranke Cigelj zbog niza javnih istupa, koji su kulminirali izjavama datnima u intervjuu Vladi Čuturi u Glasu Koncila broj 43 (1635) od 23. listopada 2005. Predstojnica je tom prigodom, između ostaloga, negirala postojanje ljudskih prava seksualnih manjina, te ženskih ljudskih prava. Obrušila se govorom mržnje na udruge koje se zalažu za ljudska prava seksualnih manjina – jedne od najmarginaliziranijih skupina u hrvatskom društvu – optužujući ih za ono što naziva “agresivnim homoseksualizmom koji se pretvara već u političku opciju”, te tvrdi da je “bilo djelovanja (udruga) koje je čak graničilo i s činom veleizdaje, a prošlo je bez sankcija”, upozoravajući da “donatori imaju svoje ciljeve, a neki i političke ambicije” i da za svoje novce traže protuusluge. Smatramo da javno djelovanje Ureda za udruge direktno proturiječi ciljevima i zadaćama zbog kojih je osnovan, a koji su iskazani u Uredbi o Uredu za udruge. Ured je osnovan od Vlade RH radi obavljanja stručnih i drugih poslova iz djelokruga Vlade Republike Hrvatske, a u vezi sa stvaranjem uvjeta za partnerske odnose i međusektorsku suradnju s nevladinim, neprofitnim sektorom u Republici Hrvatskoj. Ured za udruge, međutim, nedostatnom transparentnošću svoga rada, svojim uvredljivim i neznalačkim javnim istupima i aktivnostima koje smatra prioritetnima pokazuje da mu nedostaje osnovno razumijevanje civilnoga društva te procesa koji civilno društvo omogućuju, stvaraju i čine održivim. Na sve navedene činjenice su u listopadu 2005. godine upozorili Pravni tim Iskoraka i Kontre i Ženska mreža Hrvatske, te Forum civilnog

društva, tražeći smjenu Jadranke Cigelj. Ovom prilikom još jednom tražimo od Vlade RH da ispita svoje prioritete prema građanskim udrugama, te da poduzme korake kako bi se u javnom prostoru u ime Vlade odvijao dijalog, a ne obračun.

Vjerujemo kako su takvi stavovi ponajprije odraz neznanja javnih osoba o ljudskoj seksualnosti.

7. Nasilje i diskriminacija

Nasilje i diskriminacija nad seksualnim manjinama i dalje je česta pojava u hrvatskom društvu. Oblici nasilja su različiti, od psihičkog, preko verbalnog do fizičkog nasilja. Gorući problem je i dalje strah žrtava koje ne prijavljuju doživljeno nasilje zbog moguće stigmatizacije okoline. Pripadnici seksualnih manjina u velikom broju slučajeva nisu upoznati ni sa svojim pravima, ni s mehanizmima zaštite tih prava. Upravo iz tog razloga, stvaran broj nasilnih događaja gotovo je nemoguće procijeniti, a donedavno su slučajevi koji dođu do procesuiranja bili isključivo slučajevi nasilja nad aktivistkinjama i aktivistima.

Ipak, upravo na tom području u protekloj godini bilježimo određene pomake. Žrtve nasilja se sve češće obraćaju Pravnom timu za pomoć, a imale/i smo i slučaj u kojem su žrtve otvoreno u javnosti progovorile o nasilju koje su proživjele. Također smo dobile/i prvi zahtjev za sklapanjem ugovora o imovinsko-pravnim odnosima, čime je, po prvi puta od njegovog stupanja na snagu, primjenjen Zakon o istospolnim zajednicama. Sve to svjedoči o činjenici da se LGBT osobe sve više interesiraju za svoja prava i odlučuju se njima koristiti. Kako bismo im u tome pomogle/i, Pravni tim Iskoraka i Kontre izdao je u protekloj godini, uz financijsku podršku Ureda za ljudska prava Vlade RH, drugo izdanje Priručnika za korištenje antidiskriminacijskih odredbi i zakona Republike Hrvatske. Priručnik ima za cilj pripadnice/ke LGBT populacije bolje upoznati s pravnim sustavom Republike Hrvatske i mogućnostima zaštite njihovih prava, te ih informirati kome se mogu obratiti u slučajevima kršenja svojih prava.

U protekloj godini Pravni tim je dobio više dojava nasilja nad seksualnim i rodnim manjinama. U većem broju slučajeva bila je riječ o napadima na gej muškarce, ali zabilježeni su i napadi na lezbijke. Napadi su se najčešće događali u večernjim satima u strogom centru Zagreba.

Nakon što smo kontaktirali nadležne osobe u policiji i zatražile/i redovite sastanke, kako bismo razmjenjivali informacije i zajedno radili na unapređenju sigurnosti građanki i građana, sastanak u policijskoj postaji s nama nije održala osoba koja bi mogla i aktivno djelovati po ovom pitanju, te smo podvrgnute/i pitanjima policijskog službenika čija je jedina svrha mogla biti zastrašivanje aktivista/ca, dok je za probleme o kojima smo došli razgovarati i našu pomoć pri njihovom rješavanju policijski službenik pokazao minimum zainteresiranosti. Drugi sastanak nismo uspjele/i dogovoriti. Smatramo krajnje zabrinjavajućom činjenicu da policija pokazuje ovakav stupanj nezainteresiranosti za podatke o zločinima iz mržnje počinjenima prema pripadnicima/cama seksualnih manjina.

Ozbiljno kršenje ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina u protekloj godini očitivalo se također u postupanju policijskih službenika lokalnih policijskih postaja prilikom prijavljivanja i procesuiranja slučajeva nasilja, kada su žrtve homoseksualne orijentacije.

Početkom siječnja 2005. godine Pravni tim udruga Iskorak i Kontra zaprimio je dojavu osobe homoseksualne orijentacije iz manjeg gradića u Hrvatskoj o višegodišnjem maltretiranju njega i njegovog partnera, s kojim je u višegodišnjoj istospolnoj zajednici, od strane grupe (navodno maloljetnih) građana (kamenjem i petardama napadnuta je kuća u kojoj živi gospodin sa partnerom, njihov je automobil bio išaran uvredljivim porukama, automobilu su bile probušene gume), te fizičkom napadu koji se dogodio u studenom i ponovnom napadu kamenjem na kuću u kojoj žive u prosincu 2004. godine. O napadu iz studenog obavještena je i Policijska postaja Poreč. Policijska je tom prilikom pokrenula istragu (navodno je vođen razgovor s jednim od osumnjičenika), ali još uvijek nisu poznati nikakvi rezultati istrage. U prosincu 2004. ponovo je kamenjem gađana kuća, a oštećeni je uspio identificirati jednog od napadača, razgovarao s njegovim ocem i adresu identificiranog napadača prosljedio policiji. Nadalje, 24. prosinca 2004. maltretiranja su se nastavila. I ovi događaji prijavljeni su policiji. Policijska je obavijestila oštećenika da je identificiran jedan od počinitelja napada i sačinila zapisnik o napadu. Dana 5. siječnja 2005. godine oštećeni je zatražio zapisnik o posljednjem napadu,

ali je dobio odgovor da ga on kao privatna osoba ne može dobiti. Isti dan naš Pravni tim obratio se je Policijskoj postaji u Poreču, nakon čega nam je rečeno da oštećeni ipak može dobiti zapisnik.

Svi ovi opisani događaji bude u nama sumnju da policija nije reagirala u skladu sa zakonom i svojim obavezama. Naime, prema Zakonu o policiji (NN 129/00), određeni su u čl. 3. policijski poslovi, i to zaštita imovine, sprečavanje i otkrivanje kaznenih djela, prijestupa i prekršaja te traganje za njima i njihovo dovođenje nadležnim tijelima. Činjenica da se kazneno djelo iz čl. 222., st. 1. KZ-a progoni po privatnoj tužbi oštećenika ne umanjuje obavezu policije da postupi u okviru ovlasti iz spomenutog čl. 3. Zakona o policiji, kao i u okviru čl. 4., st. 1. toga Zakona, kada postoji izravna opasnost za ljude i imovinu. U proteklom razdoblju, oštećenici su policijsku zaštitu zatražili dvadesetak puta, a od toga je intervencija nastupila svega tri puta. U čl. 51., st. 1. Zakona o policiji stoji da je policijski službenik dužan zaprimiti prijavu o počinjenom kaznenom djelu ako se ono progoni po službenoj dužnosti, a u slučaju iz st. 2. policijski službenik dužan je izvjestiti oštećenika ako je riječ o kaznenom djelu koje se progoni po privatnoj tužbi ili ako ne postoje obilježja kaznenog djela. U policijskoj intervenciji u studenom 2004., a prema navodu oštećenika, policijski službenik informirao ga je da može podnijeti privatnu tužbu protiv nepoznatog počinitelja, jer, ukoliko on nije poznat oštećeniku, onda ni policija to ne može otkriti. Međutim, policijski je službenik dužan temeljem st. 4. toga članka u svrhu utvrđivanja počinitelja kaznenog djela iz st. 2. istog, na zahtjev oštećenog ili druge osobe ovlaštene za podnošenje privatne tužbe, poduzeti nužne radnje koje te osobe ne mogu samostalno poduzeti. Prema st. 5. toga članka, isključuje se primjenjivost odredbi iz st. 4. istog članka ukoliko postoje sumnje da je riječ o kaznenom djelu povrede ugleda i časti, što ovdje nije predmetni slučaj. Neprihvatljivo je stajalište policijskog službenika da, ukoliko je oštećeniku nepoznat počinitelj, onda ni policija to ne može utvrditi, a djelovanje u tom smjeru predstavlja povredu čl. 51., st. 4. Zakona o policiji.

Još jedan od primjera neadekvatnog reagiranja policijskih službenika dogodio se u kolovozu 2005. godine. Bila je riječ o napadu na istospolni par, ovoga puta u zagrebačkoj četvrti Gajnice, pri čemu je jedna od osoba osumnjičenih za nasilničko ponašanje bila žena. U napadu, kojemu je prethodio verbalni napad izricanjem uvreda, a potom i fizički napad oštrim predmetima, sudjelovalo je najmanje četiri počinitelja. Jednom oštećeniku nanesene su tjelesne povrede, zbog čega mu je pružena i hitna medicinska pomoć u kirurškoj ambulanti Opće bolnice Sveti duh, nakon čega je otpušten na kućnu njegu. Drugi oštećenik nije zadobio ozijede, ali je skupina napadača iste i njemu pokušala nanijeti, no on je uspio pobjeći. Nakon prijave napada i kasnijih prijetnji od strane istih osoba policijskom službeniku lokalne policijske postaje, on je, umjesto da poduzme prikladne korake kako bi se kazneno djelo sankcioniralo, odbio reagirati, pitajući žrtvu: "Kakav ste vi to muškarac kad se bojite žene i djece?". Nakon što su se žrtve obratile Pravnom timu, proslijedile/i smo Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu prijedlog za kazneni progon zbog nasilničkog ponašanja, te, u slučaju majke dvojice maloljetnika koja je sudjelovala u napadu oštrim predmetom, zanemarivanja ili zlostavljanja maloljetne osobe (svojeg djeteta) iz čl. 213. st. 1. KZ. Postupak na Državnom odvjetništvu je u tijeku i nadamo se da će se što prije riješiti.

Osim nekoliko slučajeva nasilja protiv LGBT osoba - nasilničkog ponašanja i obiteljskog nasilja – zaprimili smo i veći broj dojava prijetnji, ucjena i diskriminacije na radnom mjestu.

U listopadu 2005. godine donesena je prva presuda u slučaju prijetnje osobama homoseksualne orijentacije u Hrvatskoj. Dana 15. listopada 2004. godine na službeni e-mail udruge Iskorak pristigle su tri poruke prijetećeg sadržaja upućene predsjedniku udruge Dorinu Manzinu kao i ostalim članovima, koje odgovaraju obilježjima kaznenog djela prijetnje iz čl. 129., st. 2. Kaznenog zakona. Uvidom u server u vlasništvu udruge Iskorak utvrđeno je da je poruke uputio korisnik IP adrese br. 194.152.240.10 koja pripada Upravi za informatiku Ministarstva obrane Republike Hrvatske. Sve informacije o tom slučaju proslijeđene su nadležnoj policijskoj postaji, a zbog toga kaznenog djela pokrenuta je istraga u Ministarstvu unutarnjih poslova kao i u MORH-u, te je Općinskom državnom odvjetništvu 21. listopada 2004. upućen prijedlog za pokretanje kaznenog postupka protiv nepoznatog počinitelja. Posredstvom Ureda za ljudska prava Vlade RH, dobili smo 23. prosinca 2004. godine očitovanje MORH-a da su djelatnici kriminalističke Vojne policije izvršili operativno-kriminalističku obradu i utvrdili identitet počinitelja, pa je, sukladno čl. 186., st. 6. ZKP-a, podneseno posebno izvješće Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu. Dana 10. listopada 2005. godine Općinski sud u Zagrebu dosudio je optuženiku J.K., temeljem čl. 129. st. 2. KZ, čl. 129. st. 1. KZ, te čl. 60. KZ, jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, te se temeljem čl. 67. KZ primjenjuje uvjetna osuda.

Kao pozitivan primjer suradnje policije s udrugama za zaštitu prava seksualnih manjina, ističemo suradnju s Odjelom za organizirani kriminalitet PU zagrebačke prilikom rješavanja slučaja neovlaštene distribucije osobnog adresara – prema napisima senzacionalistički usmjerenih novinara - popisa osoba homoseksualne orijentacije.

Kako bi se nasilje i diskriminacija seksualnih manjina pravilno sankcionirali, potrebno je provesti sustavnu edukaciju policije i sudstva u pogledu zaštite prava pripadnika/ca seksualnih manjina, te izvršiti promjene u hrvatskom zakonodavstvu, uvođenjem definicije kvalificiranih oblika kaznenih djela zločina iz mržnje.

U lipnju 2005. godine Pravni tim Iskoraka i Kontre je, uz financijsku podršku Ureda za ljudska prava Vlade RH, otvorio za javnost novu telefonsku liniju na koju se LGBT osobe mogu javiti i dobiti sve potrebne informacije o radu našeg tima.

8. Javne manifestacije

U 2005. godini održane su dvije veće manifestacije s tematikom seksualnih manjina - Zagreb Pride 2005 i Queer Zagreb 2005.

Zagreb Pride 2005.

Dana 10.07. 2005. održana je četvrta po redu povorka ponosa seksualnih i rodnih manjina Zagreb Pride 2005. Glavna tema kojom se bavio ovogodišnji Zagreb Pride bio je prijedlog Zakona o registriranom partnerstvu, izrađen od strane Pravnog tima Iskoraka i Kontre. Organizaciju Zagreb Pride-a je ove godine preuzela feministička grupa Epikriza, kojoj je namjera bila organizirati kratku povorku uobičajenom rutom kroz uži centar Zagreba. Logističku podršku grupi Epikriza (korištenje ureda) pružile/i su Lezbijska grupa Kontra i Centar za mirovne studije. Financijsku podršku za organizaciju povorke osigurala je Kontra.

Nažalost, organizatorice su se od samoga početka organizacije Zagreb Pridea susretale s nekorektnim postupanjem policije. Prilikom prijavljivanja javnog okupljanja Odjelu za sigurnost PUZ, Tihomir Raič, rukovoditelj Odsjeka za pripremu i planiranje pri Odjelu za osiguranje, započeo je prvi razgovor s aktivisticama (kojemu je prisustvovao i načelnik Odjela za osiguranje Zdenko Galić) zastrašivanjem - opisujući nesretne događaje iz Varšave, u kojoj su aktivisti/ce pretučeni – te govoreći: “vidite, njima grad nije dao odobrenje, a oni su ipak organizirali gaj paradu i eto što im se dogodilo”. Zatim je u nekoliko navrata ponovio da “policija neće moći štiti skup kao prošlih godina”. Aktivistice su to shvatile kao prijetnju i pokušaj zastrašivanja kako bi se odustalo od organizacije ovogodišnjeg Zagreb Pridea. U nekoliko razgovora održanih u Prvoj policijskoj postaji PUZ Tihomir Raič i Zdenko Galić su pokušavajući stvoriti nemoguće uvjete za organizaciju ovogodišnje manifestacije Zagreb Pride, nametnuli organizatoricama, između ostaloga, nerealan broj zaštitara. Na prvom razgovoru tražili su čak dvostruko veći broj plaćenih zaštitara, dok je na kraju ustanovljen broj od devedeset zaštitara, koji je bio jednak, ako ne i veći od broja okupljenih na skupu. Pitanje koje se nedvojbeno nameće jest je li policija zaista toliko nesposobna da ne može zaštititi mirni skup koji se organizira već četiri godine zaredom bez dvostruko većeg broja plaćenih zaštitara od sudionika skupa, ili je tu zaista riječ o nametanju nemogućih uvjeta (prije svega zbog cijene takvih službi) kako bi se odustalo od organizacije skupa? Koliko je realno i demokratski očekivati da građani izdvajaju basnoslovne svote novca za privatno osiguranje ako žele organizirati mirni skup, posebice ako je riječ o skupu čiji je cilj osvještavanje javnosti u pogledu ljudskih prava? Tko će to na kraju platiti? Kako će Europska Unija, čijem pridruživanju težimo, gledati na činjenicu da je u Hrvatskoj naizgled nemoguće organizirati javno okupljanje za promociju ljudskih prava, koja su jedan od glavnih temelja EU, bez kordona policije i profesionalno obučениh zaštitara? Podsjećamo da su, prema Zakonu o javnom okupljanju, redarstvene vlasti dužne štiti slobodu govora i javnog nastupa na mirnom okupljanju i javnom prosvjedu. Svatko ima pravo izraziti svoje mišljenje putem mirnog okupljanja, ukoliko ne potiče druge na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti.

Queer Zagreb

Queer Zagreb održan je po treći put, ovaj put s temom heteronormativnosti djetinjstva. Uz redovan festivalski program, Queer Zagreb je u protekloj godini održao i kontinuirani, cjelogodišnji filmski program, čime je povećana kulturna ponuda za rodne i seksualne manjine u Zagrebu. Za vrijeme festivala zabilježen je incident vrijeđanja umjetnika iz Brazila od strane tehničkog osoblja Zagrebačkog kazališta mladih na temelju spolne orijentacije. Zbog tog incidenta, Queer Zagreb povukao je predstavu iz ZKM-a, a ravnateljica ZKM-a ogradila se od incidenta s izgovorom da se on dogodio ispred prostorija kazališta. Pozitivno je za ocijeniti da ove godine program Queer Zagreba nije bio dodatno osiguravan od privatnih zaštitara, jer je ocijenjeno da je potrebna manja razina zaštite. Ipak, i ove godine je policija diskretno nadzirala festivalska događanja kako ne bi došlo do incidenata. Grad Zagreb i ove godine podržao je financijski Queer Zagreb festival s 30% sudjelovanja u ukupnom budžetu festivala. No, ostaje za primjetiti da Ministarstvo kulture već treću godinu zaredom doprinosi sa svega samo 4% festivalskom budžetu. Time festival i dalje u najvećoj mjeri ovisi od inozemnih donacija. Štoviše, ove godine Ministarstvo kulture odbilo je financijski podržati objavljivanje knjige Queer bajke, prve knjige za djecu izdane na ovim prostorima koja se odmiče od rodnih stereotipa u bajkama. Knjigu je odbo financirati i vladin Ured za ravnopravnost spolova.

Ove godine je ostvarena i suradnja između udruge Domino, koja organizira Queer Zagreb, i Lezbijske grupe Kontra, koja je uz financijsku podršku Grada Zagreba podržala filmski dio Queer Zagreba i organizirala prvi *Lezbijski sajam književnosti* u Hrvatskoj na kojem su sudjelovale gošće-spisateljice i izdavačice iz Hrvatske i inozemstva.

Konferencija o transrodnosti

Važan doprinos u promociji transrodnih osoba dogodio se održavanjem prve Konferencije o transrodnosti u listopadu u Zagrebu, u organizaciji CESI-ja i Ženske sobe iz Zagreba, organizacije Q iz Sarajeva i Deve iz Beograda. Pod nazivom "Two is Not Enough For Gender Equality" po prvi puta se u Zagrebu sustavnije govorilo o problemima transrodnih osoba. Time je, barem kroz akademski diskurs, otvorena tema transrodnosti u Hrvatskoj. I ova je konferencija najvećim dijelom financijski bila podržana od inozemnih donatora. Tijekom konferencije dogodio se i fizički napad od strane nepoznate osobe na jednu od sudionica konferencije. Napad nije bio prijavljen policiji, te je tako ostao nezabilježen.

Prosvjed protiv smrtne kazne u Iranu

Dana 18. kolovoza 2005. obratile/i smo se Veleposlanstvu Islamske Republike Iran, kako bismo uručili prosvjed Vladi Islamske Republike Iran povodom pogubljenja Mahmuda Asgaria (16 god.) i Ayaza Marhonia (18 god.) i najave novih pogubljenja, dvojice muškaraca, Farboda Mostaara i Ahmada Chookaa, koje je trebalo biti izvršeno 28. kolovoza 2005, jer su osuđeni na smrt zbog optužbe da su imali homoseksualne odnose. Dopis smo također prosljedile/i Ministarstvu vanjskih poslova RH. Da bismo potvrdili svoja nastojanja da utječemo na politiku Islamske Republike Iran, održale/i smo 23. kolovoza 2005. mirni prosvjed pred ulazom misije Islamske Republike Iran, s početkom u 11 sati, te tako još jednom apelirale/i da obustave pogubljenja u svojoj zemlji.

Nažalost, ponovo moramo izvjestiti javnost o nekorektnom postupanju policijskih službenika iz Odjela za sigurnost PUZ prilikom prijavljivanja i ovog javnog okupljanja. Naime, kada su aktivisti/ce Pravnog tima došle/i prijaviti skup, službenik Odjela za sigurnost se odnosio prema njima krajnje uvredljivo i omalovažavajuće. Namjerno je odugovlačio proces prijavljivanja javnog skupa čitanjem svakog pitanja s upitnika i govoreći do zadnjeg detalja što bi aktivisti trebali napisati, te otvoreno vrijeđao aktiviste/ce seksističkim i homofobičnim primjedbama. Nakon što su aktivisti/ce upitali mogu li sami/e ispuniti upitnik i čemu tolika procedura oko samog pisanja, kada je općepoznato da je upitnik dostupan i na web stranicama MUP-a, te su ga aktivisti/ce mogle/i ispuniti i prije obavljanja razgovora, policijski službenik im je počeo prijetiti riječima "da li želite probleme". Prijava skupa je na kraju ipak izvršena.

Također, bitno je spomenuti da su se oko ove teme uključile i udruge čije primarno područje rada nije zaštita prava seksualnih manjina, te organizirale javne manifestacije.

9. Zdravstvo

Od kršenja ljudskih prava seksualnih manjina na području zdravstva izdvajamo potpuni izostanak reakcije Hrvatske liječničke komore u slučaju prijave protiv dr. Darka Labure.

Naime, tjednik "Zadarski regional" objavio je 17. studenog 2004. godine članak u kojem je psihijatar dr. Darko Labura, ravnatelj Psihijatrijske bolnice Ugljan, dao znanstveno neutemeljenu informaciju da je homoseksualnost "svojevrsan poremećaj", a pozivajući se pritom na svoju struku. Kako su se već u slučaju istog karaktera od tadašnjih tvrdnji prof. Vladimira Grudena da je homoseksualnost duševni poremećaj ogradili i Hrvatsko psihijatrijsko društvo i Hrvatska liječnička komora, jasno je da iznesena tvrdnja nije sukladna stajalištu struke. Kako smatramo da je tim postupkom dr. Labura počinio povredu čl. 1., st. 4. Kodeksa medicinske etike i deontologije (NN 47/04), a samim time je učinjena i povreda čl. 2., st. 2., pst. 5. Zakona o liječništvu (NN 121/03), uputili smo 23. studenog 2004. Hrvatskoj liječničkoj komori prijedlog za pokretanje disciplinskog postupka u spornom predmetu i izricanje javnog ukora. Također, uputili smo "Zadarskom regionalu" demanti tvrdnje da je homoseksualnost poremećaj priloživši službena očitovanja strukovnih organizacija, koji je ubrzo objavljen.

Od dana podnošenja prijedloga do danas nismo dobili službeno očitovanje o tome hoće li se pokrenuti postupak niti kakav je njegov tijek. Dana 21. veljače 2005. godine u Slobodnoj Dalmaciji izašao je članak u kojem dr. Labura ponovno navodi da je homoseksualnost poremećaj. Kako je Hrvatska liječnička komora svojevrsno izvršno tijelo i osigurava načelo zakonitosti liječničke profesije, smatramo da odgađanjem rješavanja ovog pitanja dokazuje nesposobnost provođenja zakona.

Pravilnik o krvi i krvnim sastojcima

Analizom sadržaja Pravilnika o krvi i krvnim sastojcima, koji izdaje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, sukladno Zakonu o lijekovima i medicinskim proizvodima, utvrdili smo da se u čl. 16. spornog pravilnika kao davatelji krvi trajno isključuju osobe s homoseksualnim ponašanjem. Kako Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi ima zakonsku obvezu izdati novu verziju Pravilnika, 13. listopada 2004. uputili smo istom tijelu preporuku da se čl. 16. izmjeni tako da se "osobe s homoseksualnim ponašanjem" zamijene s "osobe s rizičnim seksualnim ponašanjem". Argumentirali smo da homoseksualno ponašanje nije jedino rizično ponašanje kojim se širi HIV/AIDS, te da na taj način sastavljen pravilnik, osim što ima diskriminatorne implikacije, isključuje i druge oblike seksualnih ponašanja koji mogu biti rizični. Među osobe s rizičnim seksualnim ponašanjem, dakako, bile bi svrstane i homoseksualne osobe s takvim ponašanjem, dok je vrlo važno naznačiti da homoseksualno ponašanje samo po sebi nije rizično. Također, ukazali smo i na preporuke izdane od Svjetske zdravstvene organizacije.

Predmetni Pravilnik, unatoč zakonskoj obvezi Ministarstva, do danas nije donesen, pa je i dalje na snazi sporni Pravilnik. Preporuku upućenu Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi uputili smo na uvid Uredu državne pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

10. Sport

U Hrvatskoj je prije više od godinu dana osnovan prvi lezbijski nogometni klub pod nazivom Bura. Bura je na svjetskom lezbijskom i gej nogometnom prvenstvu, održanom u Stockholmu, osvojila četvrto mjesto. Nedavno su pokrenute inicijative za osnivanjem LGBT odbojkaških, plivačkih i košarkaških timova, pod nazivom Queer sport.

11. Buduće aktivnosti Pravnog tima

Kako bi se što kvalitetnije zaštitila ljudska prava seksualnih i rodni manjina u RH pozivamo:

- Hrvatski sabor i Vladu RH da što prije uvrste zabranu diskriminacije na temelju seksualne orijentacije u Ustav RH i sve preostale relevantne zakone. Time bi se otvorio put za istinsku jednakost svih građana RH.
- Nadležna tijela da ukinu diskriminaciju istospolnih partnera i partnerica uvođenjem registriranog partnerstva za istospolne i raznospolne partnere, izjednačenog u pravima s bračnom zajednicom.
- Hrvatski Sabor da na sljedećoj sjednici putem amandmana izglasa definiciju zločina iz mržnje u izmjenama i dopunama KZ-a
- Nadležne organe da pojačaju institucionalnu zaštitu prava seksualnih manjina.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa da uvede seksualnu edukaciju u osnovne i srednje škole, u sklopu koje će se objektivno govoriti o seksualnosti i seksualnim manjinama, te da redefinira diskriminatorni Program katoličkog vjeronauka za osnovne i srednje škole.
- Hrvatsku televiziju i sve nezavisne televizijske kuće da aktivno primjenjuju naše preporuke za prevođenje stranih filmova i na taj način uklone diskriminacijske i omalovažavajuće izraze iz tog aspekta svojih programa. Također, tražimo da u svoje programe uvrste emisije i filmove koji se bave LGBT identitetima. Očekujemo da će takvi programi biti emitirani u terminima kada ih može pratiti većina građanki i građana. Od svih medija tražimo da ne daju više javnog prostora širenju mržnje i poticanju na nasilje prema seksualnim manjinama.
- Pripadnice i pripadnike seksualnih manjina da se što više koriste legalnim instrumentima RH kako bi izborili svoja prava i zaštitili i obranili svoj identitet.
- Nadležne institucije da prepoznaju prava i potrebe transrodnih osoba, te da, uz seksualnu orijentaciju, uvrste zabranu diskriminacije i na temelju rodnog izražavanja i identiteta u zakone i Ustav RH.

Sanja Juras
koordinatorka *Lezbijske grupe Kontra* i
Pravnog tima *Iskoraka* i *Kontre*

Kristijan Grđan
koordinatorka *Iskoraka* - Centra za prava
seksualnih manjina